

Nutids-stiftelser och nutids-skolor.

Några föregående kapitel har visats, huru 1880-talets Stockholm sökt bekämpa sjukdomar ej blott genom ändamålsenliga sjukhus och förbättrad sjuksköterskeverksamhet, utan äfven genom att göra insigten i en upplyst hälsovård mera spridd, liksom huru kommunens fattigvård och de mångfaldiga enskilda barmhärtighetsverken, i synnerhet i fromhetens tjänst, på ett människovänligare och äfven kraftigare sätt än förut sökt bispunga de mångtusen som midt i den stora stadens öfverflöd nedsjunkit i nöd och elände, huru föreningar af olika slag sökt med inom det nu varande samhället tillgängliga medel höja arbetsklassen, under det staten själf börjat visa sig villig att skydda denna mot olycksfall vid arbetet och bereda den en mindre bekymmerfull ålderdom, huru goodtemplarne vilja utrota dryckenskapen och därigenom motarbeta fattigdomen och öka välståndet, huru frälsningsarmén sökt på sitt vis rädda samhället för både detta lifvet och ett tillkommande samt huru också socialdemokraterna sökt sprida öfvertygelsen om, att intet af allt detta hjälper mot eländet, hvilket de påstå icke kunna undanröddas genom annat än hela samhällets fullständiga omskapande.

Under det alla dessa krafter varit i rörelse, somliga kämpande mot hvarandra, några verkande i vänlig öfverensstämmelse, ha andra sökt främja samhällets välfärd genom medel som icke så snart förmå i någon högre mån tillvinna sig allmänna uppmärksamheten, icke gifva några storståtliga löften och som ej komma buller å stad, men söka på den lugna forskningens väg utreda den *sociala frågan* för att därigenom slutligen finna ett botemedel mot eller åtminstone ett betydligt förmildrande af den nöd som hotar att hålla jämna steg med det framåtskridande, hvaröfver samhället känner sig så stolt.

När en rik person förr testamenterade några tusen eller kanske till och med skänkte en hel stor förmögenhet till en from stiftelse, ett sjukhus eller en fattiginrättning, så händer det nu, att en dylik per-

son gifver en stor summa pengar för att framkalla och främja sociala förbättringar som kunna varda till välsignelse för mänskligheten och särskildt för ett visst samhälle samt därmed bidra till att fattiginrättningarna en gång måtte varda öfverflödiga. Den stora skillnaden mellan förr och nu är, att man förr kom med hjälpen, när det vanligtvis var för sent, och om sådant ty värr äfven ofta nu inträffar, så har man dock börjat inse, att det är de »preventiva åtgärderna», de som vilja *förebygga* det onda som böra först och främst anlitas. Därför lägger man i nya Stockholm så stor vikt vid hälsovården och vid upplysningen. Därför söker man ock utreda den sociala frågan.

I den afsigten upprättades *stiftelsen Lars Hiertas Minne*, som har till mål att fritt och oberoende verka för det mänskliga framåtskridandet och detta hufvudsakligen genom att framkalla och befordra sådana vetenskapliga upptäckter och uppfinningar, sociala förbättringar och frisinnade reformer som kunna blifva till välsignelse för mänskligheten i allmänhet och särskildt för Sveriges folk.

Den som grundade denna stiftelse var fru Wilhelmina Hierta, född Fröding, enka efter Lars Johan Hierta, tidningsmannen, slöjdidkaren, köpmannen och riksdagsledamoten, en af de mest nitiske ifrane för framåtskridandet, bekämparen af okunnighet och nöd, främjaren af upplysning. Fru Wilhelmina Hierta var den mannens värdiga maka. Hon var född i Göteborg, men vår hufvudstad var fältet för hennes egentliga lifsverksamhet, och hon hade stort inflytande på det Stockholm som med rätta bär namnet *nya*. Det är icke blott för de gåfvor hon med frikostig hand utdelade, utan ock för den riktning i hvilken hon i allmänhet verkade som man skall vörda hennes minne, och man skall alltid nämna henne bland dem som med sina handlingar bevisat, att den kvinliga verksamheten i intet afseende står under den manliga, då det gäller att utföra goda gärningar och främja stora, fosterländska syften. Hon föddes den 13 mars 1805 och afled den 7 september 1878.

Året näst förut grundade hon genom donation »Lars Hiertas Minne» till erinran af sin år 1872 aflidne make. Donationen utgjorde från början 400,000 kr. Genom att, enligt gåfvobrevet, en fjärdedel af årsinkomsten lägges till kapitalet, har detta nu mera stigit till öfver en half million (523,000 kr. vid 1888 års slut).

Stiftelsen vårdas enligt gifvarinnans bestämmelser af en styrelse af fem eller sju ledamöter, af hvilka två af hennes döttrar, de inom vårt samhälle för alt framåtskridande verksamma fruarna E. Lind af Hageby och A. Retzius, äro ständiga, under det de öfriga af dem väljas för tre år och kunna återväljas. Utom de båda ständiga ledamöterna utgjordes styrelsen först af professorerne Chr. Loven, G. Retzius och V. Rydberg, ingenjör A. E. Jacobi och rektor P. A.

Siljeström (ordförande) samt under senare år i de sist nämndas ställe professorerna H. Gyldeń, J. Cederblom och frih. A. E. Nordenskiöld (ordförande).

Stiftelsen eger att verka för kulturutvecklingens främjande genom understöd dels till speciela undersökningar och utredning af viktigare sociala och vetenskapliga frågor, dels till utförande af uppfinningar, dels till företag som verka till folkets uppfostran i moraliskt och frisinnad anda, dels till främjande af allmännyttiga slöjder och näringar, dels till aflöning under vissa år åt utmärkta män och kvinnor såsom understöd för allmännyttig verksamhet.

I allmänhet har hvarje år kunnat utdelas 15—20,000 kr., hvilka styrelsen sökt använda till nya insatser i de riktningar gåfvobrefvet bestämmer. Bland de mångahanda understöd som under stiftelsens första elfva år utdelats äro de för upprättande af det hygieniska museet, införande i vårt land af arbetsstugor för barn, upprättande af en matlagningsskola för mindre bemedlade flickor, anslag till införande af undervisning i metallslöjd och matlagning samt till förbättring af metoderna i den kvinliga handarbetsundervisningen i Stockholms folkskolor, till pristäflan för normalritningar till folkskoleträdgårdar, anslag till skridskoplatser för barn och för skolungdomens sommarvandringar, för gymnastik för arbetande kvinnor, anslag till motverkande af blindhetens utbredning. Dess utom ha lemnats en mängd anslag till vetenskapliga undersökningar, äfvensom reseanslag åt sakkunniga för att i utlandet taga kännedom om och utreda viktigare vetenskapliga och sociala frågor, anslag (10,000 kr.) till en stipendiifond för tandläkarinnor, m. m. och stiftelsen visar således en högst liflig verksamhet för det mänskliga framåtskridandet på en mängd områden.

V. E. Lorén.

* * *

Lorénska stiftelsen är en annan nutidsinrättning som väl ock, åtminstone till en del, skall lända nya Stockholm till nytta. Den till stiftelsen hörande fonden har till uppgift i främsta rummet att understödja rent vetenskapliga forskningar och *speciellt* utredande af den sociala frågan, men därjämte att sprida *allmänna* kännedom om socialvetenskaperna och vinna dugliga krafter för deras tjänst.

Grundläggaren af denna stiftelse var Viktor Edvard Lorén, född i Örgryte vid Göteborg den 30 oktober 1857, men tidigt öfverflyttad till Stockholm, där han uppfostrades i rektor J. O. Lefflers hus. Han studerade sedan någon tid vid Upsala universitet samt vid universiteten i Berlin och Leipzig, hufvudsakligen sysselsatt med socialvetenskapliga samt filosofiska ämnen. En bröstsjukdom föranledde honom att länge uppehålla sig i Italien och Algeriet samt på Madeira. I främmande land fattade han planen att egna sin förmögenhet åt den vetenskap, han med varmt intresse omfattat, och då han, i början af 1880-talet, återkom till fosterlandet, medförde han ett testamente som, efter några få förändringar, bevittnades dagen före hans död, hvilken inträffade i Stockholm den 1 december 1885.

Genom detta testamente, som vann laga kraft 1887, anslog Lorén sin förmögenhet, omkring 140,000 kr., åt en stiftelse för främjande af de sociala vetenskaperna. Af denna fond få så väl kapital som räntor användas, och hvad däraf möjligen återstår efter femtio år skall öfverlemnas till svenska statsverket.

Till testamentstagare insattes fruarna A. Ch. Edgren-Leffler och S. Kowalevski, prof. A. Key, d:r J. Leffler och docenten D. Davidson med obegränsad rätt att efter bästa förmåga och öfvertygelse samt utan ansvarsskyldighet använda testamentsmedlen för främjande af de sociala vetenskaperna, med hvilka Lorén förstod i främsta rummet nationalekonomien, särskildt i dess tillämpning på vår tids stora »sociala frågor».

Det var, såsom i ett föregående kapitel omnämmts, styrelsen för denna stiftelse, som hösten 1888 här anordnade två serier föreläsningar på franska språket, den ena, *sur l'évolution de la famille et de la propriété*, hållet af professor M. Kowalevski från Moskvas universitet, den andra, *l'individu et l'état dans le domaine économique*, af professor L. Beauchet från juridiska fakulteten i Nancy.

Lorénska stiftelsen har också lemnat understöd till undersökningar rörande våra jordbruksarbetares ställning, liksom till studier rörande bostadsförhållanden, till fortsättning af ett sociologiskt arbete, m. m. Dels af Loréns egen boksamling, dels af tillköpta arbeten har, enligt hans önskan, grundats ett bibliotek men som vid utgången af 1880-talet ännu icke var tillgängligt för allmänheten.

* * *

De nu omnämnda stiftelserna äro märkliga uttryck af den nyare tidens sträfvan, men de skulle icke kunna uppnå sitt mål utan den allmänna upplysning som grundlägges af våra skolor, lika litet som hela den stora arbetarörelsen från 1880-talets Stockholm förmår något utan att stå på en ändamålsenlig undervisnings botten. Allmänna uppmärksamheten har under det senaste årtiondet också riktats alt mera på våra skolförhållanden och i synnerhet på *folkundervisningen*.

Vi ha nämligen, oaktadt de gamla »fri- och fattigskolorna» redan för länge sedan upphört, ännu i det nittonde århundradets slut en undervisning för »folket» och en för »bättre folk», och dessa två *folk* äro ännu långt skilda från hvarandra samt skola otvifvelaktigt fortfarande blifva det så länge redan från de första skolåren »elementarläroverket» är *ett* och »folkskolan» ett *annat*. Några ansatser till en förändring har visserligen visat sig under årtiondet, och äfven bildade eller åtminstone burgna medelklassfamiljer ha skickat sina barn till folkskolan, men detta var dock ännu vid midten af årtiondet blott 15 procent af hela barnantalet och kan, så länge undervisningsämnen äro så skiljaktiga, icke leda till annat än afstående af anspråk på högre mått af allmänna bildning, fastän kanske också till undvikande af den öfveranstängning som påstås medfölja undervisningen i elementarläroverket och öfver hvilken icke klagas i folkskolan.

Ännu ha vi således det stora svealget mellan de s. k. *allmänna läroverken* och *folkskolorna*, och när en familjefader inom de klasser, som kallas »högre» eller »medelklass», tillfrågas i hvilken skola hans son går, väntar man icke att få till svar »folkskolan». Spörsmålet gäller, huru vida gossen går i offentlig eller enskild skola, tillhörande »elementarläroverket», samt om han följer latin- eller reallinien. Skulle han verkligen begagna undervisningen i folkskolan, finner man detta nästan besynnerligt.

Hvad som däremot *nu mera* icke väcker förvåning är, att lärjungen tillhör reallinien, och detta var dock för icke så länge sedan något mindre vanligt. Stockholm har nu icke blott ett högre real-läroverk bredvid de två högre latinläroverken, utan äfven i dessa senare en reallinie i fjärde och femte klasserna. Latinet har således fått maka åt sig äfven i de »lärda» skolorna. Detta är naturligtvis icke något kännetecknande för Stockholm allena, men det är dock ett för hufvudstaden tämligen nytt förhållande och anmärkningsvärdt nog i ett samhälle, där den äldre delen af ämbetsmannaklassen, som själf uppdragits i latinet, ännu intager en så viktig plats.

»Allmänna läroverken», statens skolor, med ett gemensamt namn »elementarläroverket», lyda under *kgl. direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk* och ledas enligt den omorganisation som påbjöds i *kgl. brefvet* af den 12 mars 1875. De utgöras af Högre latinläroverket å Norrmalm, Högre latinläroverket å Södermalm, Realläroverket, alla tre sjukklassiga, samt Jakobs, Katarinas och Östermalms lägre, femklassiga läroverk och — Kungsholms tvåklassiga, hvilket har *en* lärare och *inga* lärjungar. Nya elementarskolan är också ett högre allmänt läroverk, men med egen undervisningsplan och under egen direktion.

Och för flickor? . . . För dem har Stockholm icke något allmänt läroverk, men flera ganska betydande enskilda, såsom Wallinska skolan, Lyceum för flickor, Normalskolan, i förening med kgl. Högre lärarinne-seminariet, Åhlinska skolan, Ateneum för flickor, Östermalms och Södermalms högre läroanstalter för flickor, Idun med flera andra.

C. A. Lundberg.

Bland dessa ha Wallinska skolan och Lyceum för flickor dimissionsrätt till universitetet, hvilket äfven är fallet med ett enskildt läroverk för gossar, f. d. Beskowska skolan, samt Palmgrenska samskolan.

Samtidigt med att den länge förberedda planen till de allmänna läroverkens ordnande genomfördes, öfvergick skyldigheten att bekosta läroverkshusens uppförande och underhåll från territorialförsamlingarna till Stockholms kommun. Den skyldighet staden således åtog sig uppfylldes först genom ny byggnad för Ladugårdslandsskolan och strax därefter genom uppförandet af *Norra* latinläroverkets ståtliga palats, ett af Stockholms förnämsta arkitektoniska verk och ett bland de vackraste profven af öfverintendenten H. Zettervalls konstnärskap. Arbetet börjades 1876, och den 3 september 1880 invigdes det nya läroverkshuset, under det lektor G. F. Gilljam var skolans rektor.

Ej långt därefter väcktes fråga om ny byggnad för *Södra* latinläroverket samt ett eget hus åt Realläroverket, hvilket hittills hyrt lokal i s. k. stadshuset vid Götgatan. Till den förra af dessa byggnader utsågs, under lektor R. Törnebladhs rektorat, plats i hörnet af Skaraborgsgatan och Maria Höbergsgata. Kostnaden anslogs till 585,000 kr. I följd af ovanligt besvärligt planerings- och grundläggningsarbete gick arbetet icke synnerligt fort och var vid årtiondets utgång ej fullt färdigt. Byggnadens yttre är lika med Realläroverkets nya hus, hvilket uppförts vid Roslagsgatan. Kostnaden för detta anslogs till 512,220 kr. Arbetet börjades 1887, och innan utgången af 1889 var byggnaden under tak. Ritningarna till bägge dessa läroverkshus äro uppgjorda på stadens byggnadskontor.

C. von Friesen.

Rektorerna vid Stockholms högre läroverk, af hvilkas pedagogi-

ska insigter och administrativa förmåga undervisningen i så hög grad beror, voro vid årtiondets utgång: C. A. Lundberg vid norra latinläroverket, C. von Friesen vid södra dito, S. von Friesen vid realläroverket samt C. H. Hernlund vid nya elementarskolan.

* * *

Om *folkskolan* på 1880-talet icke undergått någon förändring i sin organisation, har hon dock så mycket mer utvecklats på den redan förut stadgade grunden, och skollokalerna, hvilka fortfarande bekostas af församlingarna, göras allt ändamålsenligare. Bland de nya folkskolehusen finnas storartade palats.

S. von Friesen.

Inom Storkyrkoförsamlingen har icke något nytt skolhus kommit till stånd, men i församlingens egendom, n:o 22 Svartmangatan, ha genomgripande ändringar vidtagits för den där förlagda folkskolans räkning. Detta hus har nu tretton lärosalar med utrymme för omkring 450 barn. Församlingen har dess utom ett annat folkskolehus i n:o 6 Skärgårdsgatan. Hela antalet folkskolelärjungar i den församlingen var år 1888 något öfver 800.

Klara församling lät å den förut varande skolhustomten, n:o 29 Gamla Kungsholmsbrogatan, år 1884 uppföra ett nytt hus, hvilket också rymmer 450 barn. Hela antalet skolbarn gick år 1888 till närmare 1,300.

Ladugårdslands (Östermalms) församling lät 1884 bygga ett nytt skolhus, n:o 32 Skepparegatan, hvilket rymmer 800 till 900 barn, samt ett mindre å Djurgården, högt beläget med fri och vacker utsigt. Förut finnes skolhus vid Linnégatan. Antalet barn utgjorde öfver 2,200.

Inom Adolf Fredriks församling fullbordades 1886 ett nytt skolhus vid Karlbergsvägen med plats för omkring 1,200 barn. Ett bland de äldre skolhusen, det vid Saltmätaregatan, är ock en tämligen stor byggnad. Barnen voro omkring 2,600.

Vid årtiondets början ansågos då tillgängliga lokaler kunna rymma mellan 10- och 11,000 barn, och under de därpå följande fem åren anskaffades

C. H. Hernlund.

nya lägenheter, egna eller hyrda, med utrymme för ytterligare omkring 5,000 barn. Men icke ens detta var tillräckligt. Katarina, Kungsholms samt Jakobs och Johannis församlingar måste uppföra nya skolbyggnader. Dessa äro icke till arkitektur, men för öfrigt i hufvudsak hvarandra tämligen lika, hvarför vi kunna inskränka oss till omnämmande af en bland dem, Katarina folkskolehus, såsom prof på huru ett sådant hus utrustades i slutet af 1880-talet.

Det år 1888 färdiga och till begagnande upplåtna samt 1889 invigda Katarina nya folkskolehus ligger vid Nytorget å Södermalm, ej långt från Hammarby sjö. Hufvudsidan vetter åt Katarina Bangata, ännu ej färdig, och en annan sida åt en annan framtidsväg, Blekingegatan. Det har bygts bredvid ett år 1866 inköpt och påbyggt skolhus, hvilket innehåller 22 lärosalar och ännu användes, liksom det år 1824 inköpta huset, n:o 15 Tjärhofsgatan, med dess 10 lärosalar. Ännu ett till folkskola i samma församling användt hus är n:o 30 Katarina Högbergsgata.

Det nya huset, till hvilket arkitekten W. Bergström uppgjort ritningar och som kostat omkring 450,000 kr., innehåller 47 läsrum, en ritisal, en sångsal, ett kollegiirum, ett materialrum, ett rum till expedition och ett för lärarinnorna, tre slöjdrum och två matrum samt bostäder för eldare och vaktmästare, utom 22 ljusa och rymliga tamburer, 4 värmekamrar samt förrådsrum för kol, 2 källare och 4 vindar. För närvarande undervisas där 1,800 barn, men utrymme finnes för 2,000 eller kanske 2,250. Församlingen har i alt 3,000 skolbarn, fördelade på olika lokaler. Skolsalarnes golfyta i det nya huset utgör 31,500 kv.-fot (2,777 kv.-meter). Uppvärmningen sker genom tio i källarvåningen befintliga kaloriferer, fördelade på de fyra värmekamrarne, med användande af centraluppvärmningssystemet, hvarigenom väl behöflig luftväxling åstadkommes. Hvert man går i detta skolpalats, finner man vintertiden en lagom uppvärmd, fullkomligt frisk luft och i de med ända till 40 barn i hvarje befolkade skolrummen märkes ingen dålig lukt. Friskhet, ordning och snygghet träffar man öfver alt i hvad som beror af byggnadens beskaffenhet och af föreståndarens, B. Hansells samt öfriga lärares åtgöranden, hvilket otvifvelaktigt måste vara af välgörande inflytande på lärjungarne, af hvilka ett så stort antal tillhör mycket fattiga och mindre ordentliga hem.

Det är icke blott skolundervisning samt vänjande vid ordning och snygghet som här meddelas lärjungarne: de mest fattiga erhålla också fri middagsmat, åtminstone hvar annan dag. Låt oss streta upp för de breda och ljusa, men tämligen dryga trapporna så långt vi komma, ända upp i vindsvåningen. Vi gå genom ett af flickornas syrum och inträda i en stor sal, där ett sorl af röster samt slamrande med knifvar och gafflar möta oss. Hufvud vid hufvud, armbåge vid armbåge, unga kroppar i dåliga kläder tätt packade omkring fem långa bord, tretio pojkar vid hvarje bord. Ingen ger akt på de inträdande. Alla äro lifligt sysselsatta. De flesta tugga på stora fläskstycken, som de fiskat upp ur ärtallriken. Tennskedarne äro i oupphörlig rörelse. De som redan fått sina portioner äro lyckliga i sin besittning och tillfredsställa hungern utan att bekymra sig om den yttre verlden. Andra kasta långtande blickar på de fyllda tallrikar som bäras omkring af ett par gossar och utdelas efter tur och ordning, sedan ett vid spiselns sysselsatt fruntimmer öst upp den rykande rätten, hvilken ser ganska aptitlig ut. En och annan af de vid bordet afvaktande söker förleda uppussarne att fuska litet med ordningen, men det leder icke till det efterlängtade målet. De små uppussarne äro obestickligna och känna värdet af den hederstjenst som de

bekläda, ty till den tagas icke andra än de ordentligaste och klokaste.

Skulle någon af middagsgästerna försöka störa ordningen, återkallas han till sin pligt af en vakthafvande skollärare, och några allvarsamma oordningar förefalla icke. När man ser med hvilken glädje de fattiga barnen taga emot sina rågade tallrikar, kan man ana, att det är blott hvar annan dag de äta sig mätta. Dagen därpå erhålla de må hända ingen föda als i hemmet eller på sin höjd en lika otillräcklig som ohälsosam, en kopp kaffe kanske, hvilken njuten utan föregående måltid sannolikt mera skadar än gagnar. Men så kommer öfvermorgon med skolmat igen, som fru Erikson där vid spiseln tillreder så utmärkt, och då äro skedarne å nyo i fart. Ofvan på ärter och fläsk får man i dag tjock pannkaka, ett väldigt stycke, till och med bestruket med sylt. Bruket af knif och gaffel synes just icke vara känt af *alla* gästerna, men det är redan ett stycke in på hyfsningens väg, då knifven användes, äfven om den stickes i munnen, i st. f. omedelbart anlåtande af fingrarne.

Bredvid ett af borden se vi ett ungt fruntimmer som med stor uppmärksamhet följer måltiden, vänligt talar vid barnen och systerligt vakar öfver dem.

»Hvem är det?» spörja vi vår ledsagare.

»*Det* är fröken Meyer!» lyder svaret, och det ligger så djup aktning och så glad tillfredsställelse i uttrycket, att vi genast begripa, hvilken denna unga dam är. Hon har redan gjort sig ett namn inom den praktiska välgörenheten. Fröken Jenny Meyer är bland dem som ansett nödvändigt, att den enskilda offervilligheten lemna bistånd åt de mest behöfvande bland dessa barn, hvilkas föräldrar lefva under mycket ogynsamma omständigheter och ofta nödgas utstå en hård strid mot brist och nöd.

Det var med insigt om denna nödvändighet, som man hösten 1885 började anordna fri middagsmåltid för skolbarn inom de flesta af hufvudstadens församlingar, och genast skaffade fröken Meyer för Storkyrkoförsamlingens folkskolebarn ett par hundra kronor, hvilka efterföljdes af något öfver 600, som utgjorde inkomsten af en af pastor primarius anordnad konsert. Äfven inom Maria församling samlades för samma ändamål pengar af fröken Meyer och fru Agda Montelius, född Reuterskiöld, liksom i Klara samt Jakobs och Johannes församlingar af fru Tekla Tjäder och fru Lina Ribbing, född Meyer.

Inom Katarina församling anskaffades först 750 kr. genom frivilliga bidrag inom församlingen och 850 kr. af fröken Meyer, hvilken personligen öfvertog matinrättningen och fortfarande upprätthåller den genom af henne samlade medel. Äfven i Kungsholms församling bestredos omkostnaderna i början af fröken Meyer, fastän med något bidrag från församlingen och med ett par hundra kronor, som simläraren O. Köhler öfverlemnade, utgörande behållning af några sim-

uppvisningar. Inom Ladugårdslands församling bestredos utgifterna först af fru M. Ekman och okänd gifvare.

Matunderstödet har sedan fortsatts, och år 1888 erhöles omkring 2,200 barn middag, en del hvarje, de flesta hvar annan dag. Vid Storkyrkoförsamlingens folkskola betalar hvarje barn 5 öre för sin middag, en åtgärd som funnits riktig och förtjänar efterföljd.

Vid slutet af 1889 stod Kungsholms nya folkskolehus färdigt att mottaga bortåt ett par tusen barn. Det är byggt i en synnerligt tilltalande stil efter ritning af Isæus & Sandahl och ligger vid ändan af Fleminggatan, ända ut i skogsbrynet, friskt och vackert.

I en annan utkant af Stockholm uppfördes också i slutet af 1880-talet ett folkskolepalats, nämligen det vid slutet af Roslagsgatan, invid Bellevue bygda, men vid årtiondets utgång ännu ej fullbordade Johannis folkskolehus, för hvars intressanta arkitektur man har Carl Möller att tacka.

Hufvudstadens församlingar sky inga utgifter för att göra de lokaler i hvilka undervisning meddelas ändamålsenliga och äfven prydliga, hvilket senare icke är utan godt inflytande på barnasinnets. Företrädesvis söker man att göra dem sunda, och en jämförelse i detta afseende med tillståndet för till och med blott få år sedan visar bäst i hvilket framåtskridande vi befinna oss.

Det är ej mer än tio år sedan professor E. Heyman undersökte luftens beskaffenhet i Stockholms skolor, och hvad han då fann var just icke glädjande för människovännen.

Bland andra undersökte han folkskolehuset vid Skärgårdsgatan, där det ej fans någon särskild anordning för luftväxling. Vid en undersökning, som ingenjör K. Sondén, hälsovårdsnämndens kemist, hösten 1889 verkställde på samma ställe, befans att i en lärosal, där kolsyrehalten 1879 efter två timmars undervisning stigit till 4,30, utgjorde den nu endast 1,30 efter fyra och en half timmars undervisning. Mängden af evakuerad luft visade en omsättning i timmen af mer än fyra gånger lokalens rymd, och något drag kunde dock ej märkas. Skolrådet hade vidtagit åtskilliga förbättringar och försett lärosalarne med så väl evakuerings- som friskluftstrummor och sugrör öfver gaslågorna.

Detta är i ett gammalt skolhus. Att det i de nya byggnaderna är redan från början väl sörjdt för luftväxlingen, finner man bland annat vid besök i t. ex. Katarina folkskolas.

Lärjungarnes antal i Stockholms folkskolor har under 1880-talet stigit från omkring 10,000 till öfver 19,000, af hvilka något öfver 2,000 i söndags- och aftonskolorna. Lärare och lärarinnor äro öfver 500, och af dessa utgöra de senare omkring fyra femtedelar.

År 1863, då ny inspektor tillträdde sin befattning, bestod folkskolan af tre klasser, nu af sju. Lärare- och lärarinnelönerna ha ökats från resp. 900 och 500 till resp. 1,400 och 1,100 (minimum).

Nutids-skolor.

- 1) o. 2) Johannis folkskola. 3) Norra Latinläroverket. 4) Realläroverket. 5) Kungsholms folkskola. 6) Katarina folkskola.

Stockholms folkskolor ha således gått betydligt framåt i antalet af lärjungar och det sätt hvarpå man genom sunda skolrum, gymnastik, simning, vapenöfning och skollofskolonier sörjer för dessas hälsa och fysiska utveckling, men framstegen i den intellektuella undervisningen samt i lärjungarnes uppförande äro ej mindre betydliga. Det är »tidsandans» förtjänst, men denna beror obestridligen af framstående personligheter som leda och verka till bestämda mål. Det är i synnerhet *en* sådan personlighet som för vårt folkskoleväsende utträttat stora ting och hvilken man företrädesvis har att tacka för de betydliga framstegen. Denna personlighet är C. J. Meijerberg, en af samtidens kraftigare naturer, hvars nit för undervisningens höjande och barnens fysiska och moraliska utbildning aldrig tröttnat. Under mångårig verksamhet i Göteborg som lärare och föreståndare för ett enskildt elementarläroverk samt kommunalman och deltagare i ordnandet af den stadens folkskoleväsende hade han tillfälle att göra sina kunskaper värderade och sin organisationsförmåga känd.

C. J. Meijerberg.

Efter första tillsättandet af folkskoleinspektörer var Meijerberg ett par år inspektör i Bohuslän, men innehade motsvarande befattning sedan i Stockholm i tjugufem år, från 1863. Det var just under dessa år som vår folkundervisning gjorde så betydande framsteg, och alla sakkunniga och opartiska gifva Meijerberg äran för detta. Hans namn skall alltid nämnas med tacksamhet, då talet faller på folkskoleväsendets utveckling i Sveriges hufvudstad och den goda inverkan detta haft på hela vårt samhälle. Meijerberg efterträddes af d:r C. G. Bergman.

Bland de undervisningsämnen för hvilka Meijerberg lifligt intresserat sig är också *slöjdundervisningen*, hvilken både i pedagogiskt och moraliskt afseende visat sig vara af så stor betydighet.

Det var först 1877 som denna undervisning tog sin egentliga början i Stockholms folkskolor, och någon riktig fart tog den till och med icke förr än 1882, då A. Berg, som redan på annan ort förvärfvat sig anseende som erfaren och skicklig pedagog och slöjdinstruktör, utsågs till slöjdföreståndare vid våra folkskolor. Sedan dess har denna undervisning varit i ständigt utveckling och anses nu intaga en mycket hög ståndpunkt.

Gossarne undervisas i synnerhet i träslöjd, men äfven i papparbeten, bokbinderi, korg- och listflätning samt i *en* folkskola, Kungsholms, äfven i metallslöjd, hvartill understöd lemnats af Lars Hiertas Minne och ett par enskilda personer. Flickorna undervisas i kvinnliga handarbeten. För att inhemta bästa metoden häruti och studera dess

tillämpning företog lärarinnan vid Katarina folkskola, fröken H. Lundin, år 1884, med statsunderstöd en resa till Tyskland och England samt har sedan på egen bekostnad gjort en dylik resa, hvarefter hon antogs till inspektris öfver undervisning i kvinliga handarbeten vid Stockholms samtliga folkskolor.

Slöjdundervisning begynner allt mera införas i äfven enskilda skolor. Första början därmed gjordes i den af K. E. Palmgren 1876 upprättade praktiska arbetsskolan för barn och ungdom och därefter i fröknarna J. & F. Werners elementarläroverk för flickor och gossar.

En särskild undervisningsgren för flickor i folkskolan inrättades under årtiondets sista år, i det undervisning i matlagning då infördes i Storkyrkoförsamlingens skolhus vid Skärgårdsgatan.

* * *

Utom slöjdundervisningen i skolorna, meddelas sådan äfven i *arbetsstugorna*, särskilda nutidsskolor. Sådana finnas nu mera i de flesta församlingar. Om vi träda in i t. ex. Adolf Fredriks »stuga», 28 Kammakaregatan, finna vi en icke synnerligt rymlig, men snygg och ändamålsenlig lokal, bestående af tambur och två rum. I det ena rummet sitta vid långa bord åtskilliga torftigt klädda barn, sysselsatta med spånflätning eller annat handarbete. De se glada och intresserade ut, och mellan borden uppehålla sig två vänliga lärarinnor, som undervisa de små i dessa arbeten. Det hela gör ett godt intryck, och de redan färdiga arbeten som finnas att bese taga sig ganska nätta ut.

Det andra rummet är skomakareverkstad. Kring det låga skomakarebordet sulas, klacklappas och skoflickas af alla krafter. De små pojkarne — här äro icke, såsom i andra rummet, äfven flickor — handtera syl och becktråd med lust och ihärdighet, och de mest omöjliga gamla hasor skapas om till ganska aktningvärdas skodon för pojkarne själfve eller deras kamrater.

Men verksamhet gifver matlust, och när arbetstimmen är till ända samt arbetena och verktygen lagts undan och man läst en kort bön, lågar den unga truppen till matrummet, som jämte köket ligger på andra sidan gården. Där få de barn som på förmiddagen besöka arbetsstugan ett tillräckligt och godt middagsmål af två rätter. De som arbeta på eftermiddagarne erhålla kvällsvard af gröt och mjölk, välling eller pannkaka, och när de på aftonen begifva sig från »stugan», är det ingen som lemnar den med tom mage. Barnen behöfva ej håller erfara någon förödmjukelse af att på detta sätt bespisas, ty genom sitt arbete ha de gjort rätt för födan.

Adolf Fredriks arbetsstuga är den äldsta i Stockholm, har »Lars Hiertas Minne» att tacka för sin uppkomst och öppnades 1887. Året förut hade stiftelsens styrelse, på förslag af prof. G. Retzius och fru A. Retzius anslagit 2,000 kr. för ändamålet, hvarför fru Retzius besökte den i Kristiania befintliga »första arbetsstugan» och införeskref en norsk slöjdlärlarinna för att i Stockholm öppna en kurs i spånarbeten för tjugufyra fruntimmer, hvilka åtog sig att under tre månader kostnadsfritt undervisa i slöjd.

Samtidigt öppnades, på föranstaltande af sedan aflidna fru J. von Tschudi, född Rossander, med tillhjälp af kyrkoherden Landqvist, den andra arbetsstugan, i Katarina församling. I slutet af 1887 anslog »Lars Hiertas Minne» ytterligare 3,000 kr. till upprättande af nya sådana anstalter, och stiftelsens medel fördelades så, att då några lämpliga personer åtog sig att insamla 500 kr., skulle de af stiftelsen erhålla också 500 såsom grundplåt.

Barnens ålder är mellan 7 och 13 år. De mindre gå på förmiddagarne, de äldre på aftnarne. Arbetet utgöres af spånflätning, löfsågning, korgmakeri, skomakeri, sömnad, lappning o. s. v. Kostnaden för en arbetsstuga på 90 barn, öppen omkring åtta månader, beräknas, då fri lägenhet erhålles, till 1,200 kr.

Arbetsstugorna verka i bästa förstånd med folkskolan och åtnjuta dennas bistånd. Att få plats i arbetsstugan är en af folkskolebarnen eftersökt förmån, och att »stugan» verkar uppfostrande bevisas icke blott af den hos folkskolebarnen därigenom tilltagande lusten för nyttig sysselsättning, utan äfven af de vitsord som lemnas af folkskolans lärarepersonal rörande det goda inflytandet på barnens uppförande.

»Det göres i vårt land så mycket», säger fröken L. Dahlgren, en af arbetstugornas mest nitiska främjare, i en af henne utgifven sakrik redogörelse, »för att åter upprätta redan till brott hemfallna barn och äldre individer. På sådana anstalter, hvilka medföra en så osäker framgång, offras årligen ofantliga summor. Huru mycket bättre vore det icke då, att genom lämplig vård och uppfostran framför allt bringa barnen *kärlek till arbete* och därigenom rädda dem från att begå brott, rädda dem från att falla.»

* * *

Bredvid folkskolan och såsom en förberedande afdelning till denna kvarstår ännu *småbarnsskolan*, som visst icke är någon nutidsskola, men trifves äfven i våra dagar och är ett levande intyg på det intresse för folkundervisningen som uppstod här för ett halft århundrade sedan och verkade med de medel som då stodo till buds, och efter de grundsatser hvilka då ansågos vara uttryck för ett raskt framåtskridande.

Efter att hafva uppstått redan tjuu år förut i England, försöktes småbarnsskolor i Stockholm först 1836, då en sådan för omkring femtio barn in-

rättades i Stora barnhuset. Det sällskap, som grundat denna skola, fann resultaten så glädjande, att det redan samma år öppnade en ny, vid Trumpetarebacken (nu Smålandsgatan). Därpå följde inrättandet af flera dylika skolor. Afgiften af barnen utgjorde 8 sk. banko i veckan, hvilket ansågs kunna betäcka kostnaderna, och om barnen utgjorde ett större antal, såsom tretio till femtio, torde, heter det i en snart femtio år gammal redogörelse, »föreståndarinnan kunna påräkna någorlunda ersättning för sitt besvär».

Äfven på 1880-talet finna vi »Sällskapet för inrättande af småbarnsskolor», med drottningen till beskyddarinna samt kronprinsessan af Danmark och hertiginnan af Dalarne till hedersledamöter. Sällskapet underhåller fyra småbarnsskolor. Om vi titta in i den som är på Södermalm, 30 Katarina Högbergsgata, finna vi ända till *ättio* barn mellan sex och åtta år, hvilkas undervisning skötes af två fruntimmer. Det ena af dessa har i *fyrtiotvå* år varit skolans föreständerska och under hela denna tid aldrig en enda skoldag försummat undervisningen. Det är också ett stort antal barn, som hon, fröken Ida Raab, brorsdotter till den bekante Bellmanssångaren, kapten Axel Raab, handledt under deras första skolår och af hvilka många sedan såsom vuxna personer ofta komma på besök till den vördade lärarinnan och hålla henne i kändedom om, huru det gått dem i lifvet. För många tyckes det ha gått mycket bra, och däröfver gläder sig lärarinnan, som nu, vid ett par och sextio års ålder, är lika verksam och lika omsorgsfull för de små. Ett stort antal af dem får kostnadsfri middagsmat, hemtad från Arbetsinrättningen, men som förtäres i skolan, och måltiderna öfvervakas af lärarinnorna. Och huru stor är den materiela vedergällning som gifves till en sådan lärarinna? Jo, föreständerskan har fri bostad samt nu 500 kr. om året, men under en lång följd af år var penninglönen endast 400. Medhjälparrinnan får ingen bostad och endast 300 kr. i lön.

* * *

Såsom sammanhållningspunkter ha Stockholms folkskollärare, liksom hela landets, Sveriges allmänna folkskollärareförening, men också särskildt *Stockholms folkskollärareförening*, liksom de ega en factidning, gemensam för hela folkskollärarekåren, *Scensk läraretidning*, utgifven af Emil Hammarlund, ett blad som med uppmärksamhet följer alla frågor rörande folkskolan och har stor spridning.

* * *

Stockholm har en mångfald skolor, i bokhålleri, skrifning och räkning, ett stort handelsinstitut, uppkalladt efter grosshandlaren Frans Schartau, stora och små handelsskolor, särskilda språkskolor, musik- och sångskolor, teckningsskolor, dansskolor, ridskolor, m. m., men bland egentliga nutidsskolor äro också hushållsskolorna, t. ex. den redan omnämnda som tillhör diakonissanstalten samt *Praktiska hushållsskolan*, n:o 11 Jakobsbergsgatan, *Nya hushållsskolan*, n:o 17 samma gata och *Matlagningsskolan*, n:o 22 Hamngatan, hvilka undervisningsanstalter äro beräknade dels på utbildande af dugliga tjänarinnor, dels på att gifva unga fruntimmer ur de bildade klasserna en bättre insigt i matlagningen, hvilken, såsom doktor Ch. Em. Hagdahl, kokkonstens vetenskaplige skildrare och främjare, erinrar oss, »är en konst, som ej kan inläras på en dag, ej håller genom att endast läsa en bok öfver ämnet». Det är en konst och ett hälsovilkor som väl förtjäna att göras till föremål för undervisning i särskilda skolor och införas äfven bland läroämnena i folkskolan. Detta har Stockholm också insett och under 1880-talet börjat göra insigten fruktbarande.

* * *

En nutidsskola af stor betydelse är *Tekniska skolan*. Vill man få en föreställning om, huru stort deras antal är som besöka denna läroanstalt, kan man på aftonen infinna sig i Mästersamuelsgatan, där skolans palats stänger vägen mellan Brunkeberg och Hötorget, en väldig byggnad för en väldig skara lärjungar. Man ser då hundratals unga personer af båda könen begifva sig in i skolhuset, och följa vi dem, skola vi se huru de fördela sig på de stora lärosalarne och draga nytta af den undervisning som där meddelas. Det är ett icke ovigtigt bidrag till kännedomen om nya Stockholm, om det samhälle, som icke låter någon stund mellan morgon och natt förflyta utan att öka sina kunskaper och uppöfva sina färdigheter.

Skolan räknar sin tillvaro redan från 1846 och är ett barn af den året förut upprättade *Seenska slöjdföreningen*. Denna hade, förnämligast genom skeppsbyggmästaren J. F. Anderssons och den mycket bekante konstnären N. M. Mandelgrens ifriga bemödanden kommit till stånd för att främja svenska konstflitens och näringarnes förkofran och skulle därför bland annat inrätta eller understödja därtill lämpliga läroanstalter. Mandelgren hade en särskild söndagsritskola, för hvilken han begagnade en lokal i konstakademiens hus, och denna skola öfverlemnade han till slöjdföreningen, hvarför han kan betraktas såsom den egentliga upphofsmanen till *Tekniska skolan*.

Slöjdföreningens skola, såsom läroanstalten först kallades, sattes under kapten B. Cronstrands ledning och hade sin undervisning på söndagsförmiddagarna i samma lokal, där Mandelgren haft sin ritskola. Snart vardt dock denna

lokal för trång, hvarför skolan flyttades till rådhuset. Lärjungarnes antal uppgick då till 102 med fyra lärare, som hvar och en åtnjöt en lön af 233 rdr 16 sk. banko. Undervisningen utsträcktes till flera ämnen, och en ny lokal hyrdes vid Myntgatan för att jämte salen i rådhuset inrymma det allt mera tilltagande antalet af lärjungar. Utom söndagsskolan fanns i Kastenhofshuset (nu Hötél Rydberg) en dylik skola på onsdagsaftnarne. År 1850 flyttades hela skolan till Brunkebergs hôtél och 1857 till n:o 39 Mästersamuelsgränd. Då understöddes skolan med statsanslag på 6,000 rdr banko samt med hyresbidrag från drätselkommissionen och borgerskapets bemedlingskommission, utom af frikostiga gåvor från konungen och enskilda personer.

År 1860 öfvertogs skolan af staten och namnet ändrades till *Stöjdskolan i Stockholm*, men hon behöll sin ganska inskränkta lokal ända till dess hon beviljades ett eget, stort hus, också vid Mästersamuelsgatan, hvilket byggdes och inreddes i öfverensstämmelse med skolans ökade behof och invigdes 1866. A. Björkman, då kapten vid fortifikationen, var skolans föreståndare och bibehöll den befattningen i ett par årtionden, under hvilka skolan allt mer utvecklade sig. I samband med denna utveckling ombildades skolan i sin helhet 1878 och erhöi då sin nu varande benämning *Tekniska skolan i Stockholm*.

Skolans ändamål är att meddela undervisning i de läroämnena, som äro nödvändiga för en på insigt grundad utöfning af de industriella yrkena och därigenom främja svenska näringarnas och konstflitens utveckling och förkofran. Detta sker också på ett fullt nutidsmässigt sätt. All undervisning lemnas på frivillighetens väg, och lärjungarne infinna sig, emedan de veta, att där är något att lära, som de ha omedelbar nytta af för det praktiska lifvet.

Undervisningen pågår alla söcknedagar från klockan åtta på morgonen till nio på aftonen, fördelad på fem hufvudafdelningar, hvar och en med sina årskurser och underafdelningar. Först och främst har man den stora afton- och söndagsskolan för dem som ej ha tid att på andra timmar skaffa sig några insigter, och den afdelningen har öfver åtta hundra lärjungar och *sjutton* olika kurser, afsedda att tillgodose den tekniska utbildningen inom de olika yrkena.

På den kvinliga afdelningen undervisas omkring *tre hundra* personer i *nio* olika kurser. Från dessa afdelningar kunna lärjungarna fortsätta i de öfriga, af hvilka en, *byggnadsyrkesskolan*, är afsedd för att utbilda dugliga byggmästare, en annan, *maskinyrkesskolan*, för maskinverkmästare, montörer o. s. v. Slutligen finnes den *högre konstindustriella* skolan, som är den enda i sitt slag här i landet och utbildar mönsterritare, ornamentsbildhuggare, dekorationsmålare, m. fl. samt lemnar undervisning i åtskilliga tillämpningsämnen, såsom läderplastik, porslinsmålning, glasmålning o. s. v.

Sist nämnda afdelning har under senare år visat sig vara en nutidsskola af största vigt för våra slöjdidkare. Hvad som där uträttas har redan yttrat sig i en allt större konstindustriell smak och färdighet

hos många bland våra yrkesidkare. Denna skolas arbeten utgöra också, naturligtvis i högre grad än de öfriga mera förberedande afdelningarnas, en märklig dragningskraft till den årliga utställningen i maj månad, där man finner ett öfverraskande antal goda elevarbeten, vittnande om lärarnes stora omsorg och skicklighet vid undervisningen. Utställningen räcker blott en vecka, men har under senare år besökts af ända till 10,000 personer. Det är för öfrigt icke blott under utställningen som allmänheten visar sitt intresse för Tekniska skolan, hvilken äfven af främlingar betraktas såsom ett af de märkligaste intyg på Stockholms lifliga deltagande för den inhemska slöjdens utvecklande. Dit komma också lärare från rikets öfriga tekniska skolor och stanna i dagar och veckor för att studera det sätt hvarpå stockholmsskolan meddelar tekniskt vetande. Här finnes ju äfven

Sveriges enda teckningslärare-seminarium med därunder hörande två barnklasser med ej mindre än två hundra barn för lärarekandidaternas praktiska utbildning.

Hvad som mycket bidragit till Tekniska skolans stora framgång äro de ända målsenligt inredda lokalerna och en rik samling undervisningsmateriel. En del af denna är för det dagliga behofvet fördelad på de olika lärosalarne, en annan del är helt nyligen sammanförd i den stora, f. d. samlingssalen och bildar där ett lärorikt museum, som omfattar flera tusen nummer ornamentik och tekniska prof

B. V. Adler.

och alster. Museet studeras flitigt af den högre afdelningens lärjungar och är tillgängligt äfven för allmänheten samt besökes mycket af slöjdidkare.

Inom skolan finnas också kemiskt laboratorium, fysiskt kabinett, en större samling modeller för mekanik och maskinlära samt ugnar för porslins- och glasbränning. Skolan eger äfven ett stort och nu mera väl ordnad bibliotek af något öfver 7,000 band, nästan uteslutande teknisk litteratur, samt i en särskild planschafdelning omkring 11,000 planscher, ordnade i kartonger efter stilar. Biblioteket besökes af mer än 500 personer i månaden, och utlåningen går till 3,300 nummer årligen.

Tekniska skolans rektor är sedan 1886 arkitekten B. V. Adler, som studerat dels vid Chalmerska institutet i Göteborg, dels vid konstakademien i Stockholm, belönats med akademiens högsta pris och lemnat ritningar till en mängd byggnadsföretag samt visat sin stora

förmåga vid ledningen af en teknisk läroanstalt. Skolan har för öfrigt tjugufyra lärare, bland hvilka många mycket framstående inom olika grenar af tekniska kunskaper.

Det är länge sedan denna skola måste känna sig lycklig öfver att få ett statsanslag af 6,000 kr. Anslaget går nu till 86,500. Till sammans med detta anslag hade skolan under läsåret 1888—1889 en inkomst af 98,427 kr., som jämte en behållning från föregående året utgjorde något öfver 100,000 kr. Utgifterna gingo till 98,468 kr. Lärjungarnes skolatgifter utgjorde till sammans ej mer än 7,267 kr.

* * *

Bland sina bildningsanstalter eger Stockholm *en* som visst icke är ny — den är till och med några och femtio år gammal — men som framför många andra kan med stort skäl kallas en nutidsskola. Det är *Stockholms borgareskola*, hvilken har en minst lika viktig uppgift som Arbetareinstitutet och hvars föreläsningar äro vida mera än Arbetareföreningens besökta af verkliga arbetare.

Stockholms första borgareskola inrättades 1836 af sällskapet »Redliga förbundet» och bestod då af *en* afdelning med *en* lärare och fyrtio lärjungar samt egde samband med Jakobs och Johannis handverksskola. År 1841 upplöstes »Redliga förbundet», men ett särskildt sällskap bildades för att upprätthålla skolan, hvilken sedan dess fortgått själfständigt och redan 1867 bestod af tre afdelningar med mellan 5- och 600 lärjungar. Det är dock först på 1880-talet, som Borgareskolan utvecklat sig till en nutidsskola af verklig betydhet.

Sällskapets för befrämjande af Stockholms borgareskola senaste stadgar äro af den 26 april 1886. Styrelsen består af dels 7 af sällskapet själfvalda ledamöter, dels af dem som utses af församlingarnas skolråd, och inom sig väljer styrelsen skolans undervisningsråd, hvarjämte finnas inspekterande ledamöter.

Skolan har två afdelningar, och lärokurserna omfatta svenska, tyska och engelska språken, räkning, skönskrifning, frihandsteckning, geometri med linearritning, bokföring, kemi, fysik, astronomi, hälsolära, allmän historia och geografi.

Ett besök i någon af skolans nu mera många lokaler inom olika stadsdelar är af icke ringa intresse. Det fins kanske få undervisningsanstalter som erbjuda betraktaren en så säker och omedelbar inblick i arbetsklassens och den lägre medelklassens bildningssträfvan. Den lägre afdelningen är i detta fall den intressantaste. Här sitta på samma bänk och följa med samma ifver undervisningen både gamle män, nästan gubbar, och unge pojkar. Den enda åldersgräns som skolan uppdragit är, att de som skola inskrivas såsom lärjungar icke få vara under 15 år. I en afdelning ha vi sett femtioåringar, och man har exempel på, att far och son deltagit i samma undervisning.

De kvinliga lärjungarna äro vanligtvis yngre. Det har dock händt, att en femtioårig kvinna låtit inskriva sig, liksom det inträffar, att

läraren måste begagna sig af det till en skolflicka ovanliga tilltalsordet »fru».

»Det är», yttrade en gång en lärare, »rörande att se, huru de stora, starka karlarne streta för att kunna följa med, huru de grofva fingrarna försigtigt omsluta pennskafvet och huru mödosamt bokstäfverna tillyxas.»

Den lägre afdelningen består hufvudsakligen af arbetare, och där äro alla yrken företrädde, murare, järnarbetare, sotare, skräddare, vedhuggare o. s. v. Därjämte tillkomma i ovanliga fall handelsbiträden. Denna afdelning tjänar egentligen som fortsättningsskola för dem som behöfva fullkomna eller kanske hjälpa upp sina kunskaper från folkskolan. Undervisningen i afdelningens ämnen meddelas under 12 timmar i veckan, hvårtill komma 2 timmars frihandsteckning samt 4 timmars populära föreläsningar i kemi, fysik, historia och geografi, d. v. s. under omkring 12 veckor ungefär 200 timmars undervisning för en afgift af två kr. Den lägre afdelningen är ettårig.

Den högre afdelningen har ett helt annat skaplynne. I den utgöras lärjungarne förnämligast af handelsbiträden och handverkare. De i denna afdelning förekommande kurserna i främmande språk äro ganska talrikt besökta. Så deltog under läsåret 1888—89 i engelska kursen 112 och i tyska 113 lärjungar. I franska språket dock endast 19, men detta är ett nytt ämne i skolan och kostar mest.

Dessa praktiska kurser ledas af skickliga lärare och lärarinnor från de allmänna läroverken och enskilda skolor och äro af stor betydelse för den lägre medelklassen och tjänstemannaklassen. De afhjälpa en brist i våra flickskolor och göra genom sin billighet möjligt för äfven den minst bemedlade att låta sina döttrar inhemta kunskaper i utländska språk. Afgiften för hvarje språk är 5 kr. i terminen, utom för franska, där den uppgår till 10 kr.

Den högre afdelningen är i vissa ämnen ettårig, i andra tvåårig, så att hela skolan med främmande språk tager en undervisningstid af tre år, men enär lärokursen är uteslutande bygd på *frivillighetens* grundval, så står det hvar och en fritt att gå där längre eller kortare tid. De som besöka borgareskolan göra det i allmänhet af fri vilja, emedan de, redan utkomna i lifvet, lärt sig inse sin okunnighet och önska med det snaraste afhjälpa den.

Vid undervisningen ha föreläsningarna, som hållas i Klara folkskolehus af skickliga föreläsare, en vigtig uppgift och skulle kunna med fördel begagnas af hvem som hälst som med någon skolunderbyggnad önskar utvidga sina kunskaper.

Under höstterminen 1889 föreläste på måndags aftnarne kand. O. H. Dumrath om »hjärnans och nervernas hygien» samt en timme senare, kl. $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 10,

lektor E. Jäderin om »astronomiens första grunder». På onsdags aftnarne var det civilingenjören K. af Geijerstam som läste öfver »metalloiderna samt metallerna kalium och natrium» samt kand. E. Svensén öfver »Asien, land och folk». På fredagen föredrog lektor A. Björkman »om kroppars jämvigt och rörelse» och kand. E. Svensén om »Sveriges kulturhistoria från westfaliska freden till våra dagar».

Från 1882 har Stockholms borgareskola af kommunen åtnjutit ett årsanslag af 5,000 kr., som beviljats på fem år i sender och i bidrag från Stockholms handverksförening 500 kr. samt i statsbidrag 500 kr. Från hufvudstadens territoriella församlingar lemnades 1888 något öfver 2,000 kr. Lärjungarnes afgifter uppgingo till 5,282 kr. Med räntemedel hade skolan en inkomst af nära 19,000 kr. Denna summa skulle dock vara otillräcklig för den verkliga storartade verksamhet som skolan utvecklar, om den icke underhjälpes af styrelsens omtanka och sparsamhet samt genom att församlingarnas skolråd afgiftsfritt upplåtit folkskolornas lokaler, hvilka kunna användas, enär borgareskolans undervisning eger rum om aftnarne. Något eget hus har borgareskolan icke.

Under läroåret 1888—89 inskrefvos 1,071 lärjungar, hvilket var 230 mer än året näst förut. Vid den lägre afdelningen är terminsafgiften 2 kr. för fullständig undervisning (12 timmar i veckan utom föreläsningarna). Söndagslärjungar betala endast 1,50. Vid den högre afdelningen är allmänna terminsafgiften 3 kr., men för grosshandelsbokföring samt, såsom ofvan nämdes, för språk betalas särskildt.

Skolan har ett stort antal lärare och förestås af öfverläraren P. E. M. Fischier, hvilken oförtrutet arbetat på läroanstaltens förkofran.

